

Intervenció arqueològica a l'Avinguda de Miramar, 17-41

Codi M.H.C.B. 011/08

Barcelona, el Barcelonès
Del 3 al 7 de març de 2008

1
a

Carles Carbonell Badia

Mataró, 24 de març de 2008

SUMARI

1.	SITUACIÓ	3
2.	MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	3
3.	CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC	3
4.	MOTIVACIÓ I OBJECTIUS	5
5.	FONAMENTS DE DRET	5
6.	TREBALLS REALITZATS	5
7.	METODOLOGIA.....	6
8.	RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ	6
9.	CONCLUSIONS.....	7
10.	BIBLIOGRAFIA	7

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

ANNEX 4. UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

FITXA TÈCNICA

Lloc de la intervenció	Avinguda de Miramar, 17-41
Població i comarca	Barcelona, el Barcelonès.
Coordenades UTM	X=430084.8 / Y=4580266.4 / Z=85.2 X=430190.8 / Y=4580265.1 / Z=85.2
Promoció	S.G. Aigües de Barcelona, S.A.
Execució obra	ACSA
Execució intervenció	Actium Patrimoni Cultural, SL
Direcció tècnica	Carles Carbonell Badia
Tipus d'intervenció	Preventiva
Activitat autoritzada	Control moviment de terres, excavació arqueològica
Dates autoritzades	Del 26 de Febrer al 7 de Març de 2008
Dates d'execució	Del 3 al 7 de Març de 2008
Codi del MHCB	011/08
Paraules clau	Control obra rases de serveis
Resum	La intervenció arqueològica realitzada a la vorera de l'Avinguda de Miramar, entre els números 17 i 41, ha consistit en el control de l'obertura d'una rasa de 106 m de llargada per fer passar una canalització d'aigua. No ha proporcionat resultats quant a la presència d'estructures o d'estrats arqueològics anteriors al conjunt de serveis i rebliments actuals.

1. SITUACIÓ

La intervenció s'ha dut a terme en el tram de vorera comprès entre els números 17 i 41 de l'avinguda de Miramar; espai situat en el límit del Parc de Montjuïc amb el barri del Poble Sec de la ciutat de Barcelona.

2. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

Aquesta intervenció s'ha dut a terme a la vessant septentrional del Turó de Montjuïc, cara oberta vers el que es coneix com a Pla de Barcelona.

El Pla de Barcelona està obert al mar, limitat per la Serralada de Collserola i, a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des del Garraf i el Turó de Montjuïc fins al turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectada per tots els moviments orogènics alpins.

En el miocè i el pliocè, damunt el sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de petits turons existents en el Pla de Barcelona. D'aquests turons, Montjuïc és el més elevat.

Damunt del sòcol paleozoic foren aportats per les aigües torrencials que baixaven de la serra materials detrítics diversos.

3. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

La situació estratègica de la muntanya de Montjuïc ha fet que esdevingués, al llarg del temps, un indret utilitzat per l'home per tal d'establir-s'hi. S'hi han trobat diversos jaciments prehistòrics que confirmen aquest punt. Així, per exemple, es coneix l'existència d'un possible dolmen a la muntanya, del qual només ens ha perviscut un article i un dibuix a un número de *L'Avenç* de l'any 1882. També han estat freqüents les troballes de material lític realitzat amb jaspi de Montjuïc a jaciments del Barcelonès i el Baix Llobregat. Cal destacar, en aquest sentit, la troballa, l'any 1992, del que es va interpretar com a taller de producció d'aquest material al peu del castell, al nord del vessant que mira al port. Més recentment, podem destacar un jaciment del bronze final localitzat i excavat a la confluència dels carrers d'Anníbal i Margarit (MIRÓ, 1998).

Ja entrant en el període ibèric, s'han documentat restes que podem datar des dels segles VII i VI aC al vessant sud-oest del turó. Tot sembla indicar que aquests primers elements atribuïbles a la cultura ibèrica correspondrien a un enclavament de tipus estacional. També ha aparegut material ibèric a la rodalia del poc que resta del castell de Port, amb una cronologia que va des del segle VI fins al III-II aC, sense haver localitzat, però, cap estructura constructiva associada a aquestes restes. Tot i això, el sector més ric, quant a la presència de restes d'època ibèrica, és l'indret on es trobava el que es coneixia com a pont de l'Esparver, a l'actual avinguda dels

Ferrocarrils Catalans. En aquest indret es varen localitzar restes del que podria ser l'antic poblat ibèric de Montjuïc (MIRÓ, 1998: 21).

Pel que fa al poblament de Montjuïc en època romana, la troballa d'una inscripció l'any 1903 durant unes remocions de terra efectuades al cementiri del sud-oest, atribuïda inicialment al període republicà, va fer pensar en un nucli primigeni romà a la muntanya. Així, segons la teoria que va sorgir a partir d'aquesta troballa, aquest nucli romà de Montjuïc seria anterior a l'establiment àmpliament conegut del *mons Taber*, on s'hauria traslladat la població a finals del segle I aC. La descoberta, durant l'any 1989, d'una zona d'explotació de la pedra d'època antiga al vessant sud-oest, entre el carrer de Negrell i la nova avinguda dels Ferrocarrils Catalans, datada posteriorment en època romana, va fer replantejar la hipòtesi plantejada al principi d'aquest paràgraf. Així, tot sembla indicar que la inscripció trobada el 1903 (en una zona molt propera a la zona d'extracció de pedra localitzada) molt possiblement mai va sortir de la pedrera on s'havia realitzat i, per tant, anava destinada a la colònia del pla. Per acabar de recolzar aquesta hipòtesi, una revisió de la inscripció per part dels professors Mayer i Rodà, l'han situada cronològicament en època d'August.

Malgrat haver descartat un nucli poblacional romà important a la muntanya de Montjuïc, sí que s'ha pogut certificar una ocupació rural de l'indret, ja des d'època republicana. En aquest sentit, l'any 1929, prop de l'Estadi, es documentà un jaciment que fou interpretat com un forn d'àmfores; localitzant-se per sobre d'aquest conjunt un dipòsit d'*Opus signinum*. Posteriorment, al llarg dels rebaixos efectuats l'any 1974 per a la construcció del Museu Etnològic, es va poder documentar un enterrament baiximperial en tègula a doble vessant. Deu anys més tard, a la part alta del vessant que mira al Fossar de la Pedrera, es van localitzar un seguit d'estructures datables de l'època tardorepublicana, segurament pertanyents a un petit nucli rural romà. Finalment, en construir l'edifici de La Campana també es localitzaren una sèrie de murs d'època republicana tardana i les restes d'un hipocaust; interpretant-se aquestes troballes com a part d'una vil·la (MIRÓ, 1998: 24).

L'ocupació romana de la muntanya, atenent els materials documentats a la zona de l'estadi, sembla que va perdurar fins a època baiximperial (s. V-VI dC); si bé la podem dividir en dos sectors clarament diferenciats: mentre que la zona sud del promontori experimentà un clar procés de desintensificació del poblament, a la zona nord -la més pròxima a l'indret afectat per la intervenció recollida en la present memòria- sembla que l'hàbitat perdurà, lligat a l'activitat comercial (RIERA, PALET, 1993: 51).

Pel que fa a l'ocupació física de la muntanya en època altmedieval cal destacar l'establiment (documentat a partir de l'any 1020) de l'anomenat castell de Port (situat al vessant sud de la muntanya). Gran part de les restes d'aquest castell varen desaparèixer l'any 1910 en obrir-se la carretera del Port. Aquest castell va estar en mans del vescomtes de Barcelona i sembla que, fins i tot, va néixer una vila nova al seu voltant segons podem llegir en un document de l'any 938.

Cal destacar, també, la construcció d'una torre de vigilància al cim de la muntanya, documentada ja l'any 1073. Aquest element defensiu va subsistir durant tota l'edat mitjana, malgrat que tot sembla apuntar que ho va fer en una situació molt lamentable. Durant la Guerra dels Segadors, la torre va convertir-se en fort militar mitjançant el seu reforç amb una muralla quadrangular amb semibaluards a les seves quatre puntes. Aquestes obres de fortificació es varen dur a terme en una sola nit, cosa que demostra el seu caràcter provisional; això va permetre guanyar la coneguda batalla de Montjuïc el 26 de gener de 1641, rebutjant així l'atac de les tropes castellanques encapçalades pel Marquès de Los Vélez.

Amb la derrota de 1652, el fort passà a mans directes de la monarquia espanyola, que el va millorar l'any 1694 amb la construcció de tres nous baluards. Destruint parcialment el 1706 per les tropes borbòniques en el marc de la Guerra de Successió, va ser reconstruït seguint el model instaurat per Sebastien *Le Preste*, marquès de Vauban, a partir d'un disseny de Juan Martín Zermeno. La construcció d'aquesta fortalesa a mitjans del segle XVIII va marcar, pràcticament fins a l'actualitat, el poblament de la muntanya, ja que es varen prohibir les construccions civils a tot el sector considerat zona militar.

A mitjan segle XIX el sector de la construcció a Barcelona va augmentar considerablement i Montjuïc es va convertir novament en zona d'explotació de pedra (SOBREQUÉS, 1991: 141-147).

Pel que fa al barri del Poble Sec, va començar a poblar-se a la segona meitat del segle XIX amb un creixement, en principi, molt especulatiu. El Poble Sec va ser, de fet, el primer Eixample de Barcelona, anterior al projectat per Ildefons Cerdà. A partir de 1858, s'iniciaren les parcel·lacions i l'edificació de senzilles cases per a obrers. Van néixer així les barriades de la França Xica, Santa Madrona i les Hortes de Sant Bertran, que encara avui constitueixen els tres veïnats diferenciats que integren el Poble Sec, juntament amb el petit nucli de la Satalia.

4. MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

La intervenció arqueològica ha estat motivada per la necessitat de fer passar una canalització d'aigua potable per sota el tram de vorera comprès entre els números 17 i 41 de l'Avinguda de Miramar; indret que es troba dins l'àrea d'expectativa arqueològica que compren tota la muntanya de Montjuïc. Això va fer que s'acordés el seguiment arqueològic dels rebaixos.

5. FONAMENTS DE DRET

Atès el seu caràcter preventiu i en base al Projecte d'Intervenció Arqueològica, l'excavació ha tingut com a darrera finalitat la de localitzar i documentar les possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, seguint l'objectiu que marca la Llei 9/1993 del 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993) i el Decret 78/2002 de 5 de març del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

6. TREBALLS REALITZATS

Com ja hem indicat, la intervenció ha consistit en el control dels rebaixos necessaris per fer passar una canalització d'aigua potable. La rasa oberta presentava unes dimensions d'aproximadament uns 106 metres de llarg per 1'10 metres d'ample.

L'excavació s'ha dut a terme amb una màquina «*minigiratòria*» fins a assolir la cota necessària –uns 0'85 m de profunditat respecte de la rasant de la vorera- per a la col·locació de la canalització.

7. METODOLOGIA

Pel que fa a la metodologia emprada, per dur a terme la present intervenció s'ha seguit la més adient segons el moment a criteri del director de la intervenció dins els límits que marca el Projecte d'intervenció arqueològica i la pròpia llei. Pel que fa al sistema de registre, s'ha utilitzat l'ideat per Harris i Carandini.

Atès el seu caràcter preventiu i en base a l'esmentat Projecte d'intervenció arqueològica, estava previst que l'obertura del subsòl es realitzés de forma mecànica fins a la localització de restes arqueològiques, seguint a partir d'aquell moment de forma manual. No obstant, en no documentar-se cap element patrimonial s'ha procedit a la realització dels rebaixos de forma mecànica en la seva totalitat. D'aquesta tasca s'encarregà una brigada de quatre operaris i un maquinista de l'empresa ACSA S.A., responsables també de la infraestructura necessària per a les tasques requerides.

Com a intervenció portada a terme a Barcelona s'ha identificat amb un número de codi del Registre d'Intervencions Arqueològiques del Servei d'Arqueologia (MHCB), el qual constarà a tota la documentació aportada. A la present intervenció li correspon el codi 011/08 i així constarà arreu.

Com ja hem esmentat, a l'hora d'enregistrar els diferents elements s'ha utilitzat el mètode proposat per E.C. Harris, assignant un número d'unitat estratigràfica (UE) per a cadascun dels estrats, farciments, retalls o qualsevol altre entitat apareguda durant el procés d'excavació. Aquest registre estratigràfic s'ha informatitzat amb el programa MS Access.

Per altra banda, la part de la rasa objecte de seguiment ha estat situada dins la planta topogràfica de l'indret. La topografia ha estat tractada informàticament amb el programa AutoCAD 2008.

Des de l'inici de la intervenció s'ha realitzat també la corresponent documentació fotogràfica en format digital.

8. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

Cobert per l'asfalt que conforma la vorera de l'Avinguda de Miramar -**UE 01**- apareix un estrat de sauló amb restes de material constructiu -**UE 02**- que cobreix tot un seguit de cables i canonades de serveis actuals. Aquest nivell de sauló correspon, sens dubte, al nivell de terra fruit del terraplenament del terreny i al farciment utilitzat per reblir la rasa oberta per a la col·locació d'algun dels serveis precedents.

9. CONCLUSIONS

La intervenció arqueològica preventiva aquí exposada no ha permès localitzar estructures o estrats arqueològics anteriors al conjunt de serveis i rebliments actuals; no assolint-se en cap punt una fondària suficient com per arribar a nivells arqueològics.

La poca entitat dels rebaixos, així com el fet d'estar situats dins d'una àrea d'un gran valor històric i arqueològic, fa que no podem descartar l'existència de restes arqueològiques a una cota inferior a les assolides en aquesta rasa.

Pel que fa a les restes materials mobles, el fet d'excavar únicament un estrat de rebliment explica la total manca de materials.

10. BIBLIOGRAFIA

AA.DD. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. El Vallès i el Maresme*. Enciclopèdia Catalana. Vol 6.

MIRÓ, C. (1998): "El passat antic de la muntanya de Montjuïc" A: AA.DD. *Els barris de Barcelona. Sants-Montjuïc, les Corts, Sarrà-Sant Gervasi*. Vol II. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Pàg. 18-25.

RIERA, S.; PALET, J. (1993): "Evolució del sector de Montjuïc - el Port entre l'època romana i altmedieval (III-X): una contribució a l'estudi diacrònic del paisatge" A: *III Congrés d'història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*. Barcelona

SÁNCHEZ, A. (2001): *Historia de Barcelona. De los orígenes a la actualidad*. Ed. Optima. Barcelona.

SOBREQUÉS, J. (dir.) (1991): *Història de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona i Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

Generalitat de Catalunya
 Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació
Direcció General del Patrimoni Cultural
 Servei d'Arqueologia i Paleontologia

Expedient 437 K121 NB sobre l'autorització per a 2008 de la intervenció preventiva a: Av. Miramar, 17-41 (Barcelona, Barcelonès), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. El dia 20 de febrer de 2008, el senyor Ferran Puig i Verdaguer director del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la ciutat de Barcelona, va presentar una petició per realitzar una intervenció arqueològica a: Av. Miramar, 17-41 (Barcelona, Barcelonès).
2. El dia 25 de febrer de 2008, el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va emetre informe favorable a l'esmentada sol·licitud.

Motivació

Realització d'una rasa de canalització per a l'estesa de tubs de subministrament d'aigua, en una zona d'expectativa arqueològica.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).

Resolució

Per tot això, resolc:

- 1: **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: Av. Miramar, 17-41 (Barcelona, Barcelonès).

Persona o institució autoritzada: Museu d'Història de la ciutat de Barcelona.

Direcció de la intervenció arqueològica: Carles Carbonell Badia (Àtics, SL).

Activitat autoritzada: Control moviment de terres, excavació arqueològica.

Termini de realització de la intervenció: 26 de febrer al 7 de març de 2008.

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de la ciutat de Barcelona.

La intervenció arqueològica o paleontològica autoritzada haurà de ser realitzada d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, així com en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient.

Generalitat de Catalunya
 Departament de Cultura
 i Mitjans de Comunicació
 Direcció General de Patrimoni Cultural
 Servei d'Arqueologia i Paleontologia

Faig constar que aquesta fotocòpia
 reproduceix fidelment l'original.

Barcelona, 03 MAR 2008

Araceli Martín Colliga
 CAP de la Secció d'Actuacions

Generalitat de Catalunya
 Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació
Direcció General del Patrimoni Cultural
 Servei d'Arqueologia i Paleontologia

2: Notificar aquesta resolució, tal i com disposa l'article 5.2 del Decret 78/2002, simultàniament a l'ajuntament del municipi afectat i a la persona interessada, amb l'avertiment que:

- Els particulars poden interposar recurs d'alçada contra aquesta resolució davant l'òrgan que l'ha dictat o davant del conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació, en el termini d'un mes a comptar des de l'endemà de la recepció de la notificació, d'acord amb l'article 107 en relació amb els articles 114 i 115 de la Llei de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu comú, sens perjudici que es pugui interposar altre recurs que sigui considerat convenient.

- Les administracions públiques podran interposar, d'acord amb el que determina l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la Jurisdicció Contenciosa Administrativa, recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar des de la notificació. Potestativament, dins el mateix termini, també podran efectuar el requeriment previ que determina el precepte legal abans esmentat.

Barcelona, 25 de febrer de 2008

Josep M. Carreté Nadal
 Director general del Patrimoni Cultural

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FOTO 1. Vista del procés d'obertura de la rasa

FOTO 2. Vista en detall d'un tram de la rasa

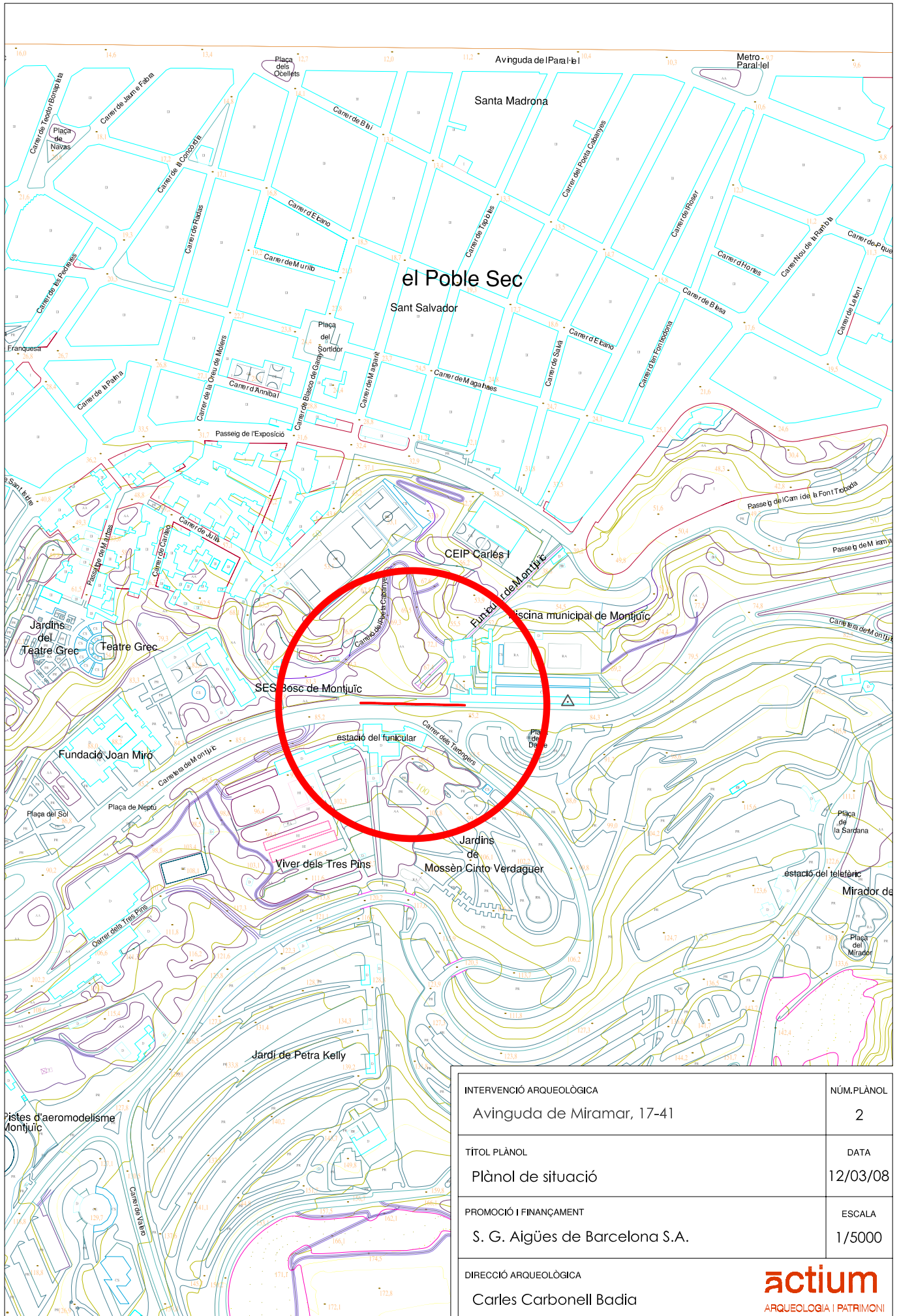
FOTO 3. Vista del procés de rebliment de la rasa

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Escala 1:50.000

PLÀNOL 1: SITUACIÓ DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA	NÚM.PLÀNOL
Avinguda de Miramar, 17-41	2
TÍTOL PLÀNOL	DATA
Plànol de situació	12/03/08
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT	ESCALA
S. G. Aigües de Barcelona S.A.	1/5000
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA	actium
Carles Carbonell Badia	ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

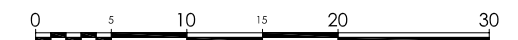

LLEGENDA GRÀFICA

31,6 Cotes altimètriques absolutes

 Rasa

ESCALA GRÀFICA

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Avinguda de Miramar, 17-41	NÚM.PLÀNOL 3
TÍTOL PLÀNOL Planta de situació de la rasa	DATA 12/03/08
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT S. G. Aigües de Barcelona, S.A.	ESCALA 1/500
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA Carles Carbonell Badia	

ANNEX 4. UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

Població/ Terme municipal:		Àrea arqueològica/ Jaciment:		UE
BARCELONA		Av. de Miramar, 17-41 Codi		1
Zona/ àmbit		MHCB: 011/08		Definició
		NIVELL DE CIRCULACIÓ		
Comp. geològica	Comp. orgànica	Comp. artificial		
		ASFALT		
Posició	Dimensions	Orientació		
Mida	Consistència/ Compactació	Color		
		NEGRE		
Cotes superiors		Màximes	Minimes	Orientació pendent
		-		
Potència				
Igual a	En contacte			
Cobreix 2	Cobert per			
Farceix	Farcit per			
Talla	Tallat per			
Recolza	Se li recolza			
Es lliura	Se li lliura			
Observacions:				
Interpretació:				
Datació		Criteri datació		
Foto/ Diapo.		☐ Recull mostres	Tipus de mostra:	

Població/ Terme municipal:		Àrea arqueològica/ Jaciment:		UE
BARCELONA		Av. de Miramar, 17-41 Codi		2
Zona/ àmbit		MHCB: 011/08		Definició
		ESTRAT		
Comp. geològica	Comp. orgànica	Comp. artificial		
SAULÓ		RESTES DE MATERIAL CONSTRUCTIU		
Posició	Dimensions	Orientació		
Mida	Consistència/ Compactació	Color		
		MARRO		
Cotes superiors		Màximes	Minimes	Orientació pendent
		-		
Potència				
Igual a	En contacte			
Cobreix	Cobert per		1	
Farceix	Farcit per			
Talla	Tallat per			
Recolza	Se li recolza			
Es lliura	Se li lliura			
Observacions:				
Interpretació:				
Datació		Criteri datació		
Foto/ Diapo.		☐ Recull mostres	Tipus de mostra:	